

LÄNSSTYRELSEN
VÄSTRA GÖTALANDS LÄN

Naturvårdsenheten
Johan Jannert
0501-60 54 14

BESLUT
2007-12-14

Diarienummer
511-58577-2001

Sida
1(12)

Enligt sändlista

Beslut om bildande av naturreservatet Bölets ängar i Karlsborgs kommun

Innehåll

Beslut om bildande m.m.
Syfte
Beslut om föreskrifter
Beskrivning av naturreservatet
Planeringsbakgrund
Ärendets handläggning
Skälen för beslut
Upplysningar
Kungörelse
Hur man överklagar

Bilagor

Bilaga 1. Beslutskarta
Bilaga 2. Översiktskarta
Bilaga 3. Skötselplan
Bilaga 4. Sakägarförteckning
Bilaga 5. Besvärshänvisning O4:1
Bilaga 6. Sändlista

Administrativa uppgifter

Namn:	Naturreseptet Bölets ängar
RegDOS ID	2012981
Län:	Västra Götalands län
Kommun:	Karlsborg
Ungefärlig mittpunkt	142500 – 650010
Fastigheter och ägare:	<i>Granviken 3:40, Naturvårdsverket</i>
Nyttjanderättsinnehavare:	Granviken 3:37 Granviken 3:75 Pukerud 1:8 Fortum Distribution AB Thijs De Jong, arrendator jordbruksmark Per-Olof Andersson, arrendator fritidshus
Areal (ha):	71
Förvaltare:	Länsstyrelsen i Västra Götalands län
Natura 2000-beteckning:	SE0540 096
Naturgeografisk region:	Tiveden-Tylöskogen-Kolmården
Objektskategori:	O; Odlingslandskap med ängar och betesmarker
IUCN-kategori:	IV Habitat/artskyddsområde

Beslut om bildande m.m.

Länsstyrelsen förklarar det område som avgränsats på kartan i bilaga 1 som naturreservat. Beslutet är fattat med stöd av 7 kap 4 § miljöbalken (1998:808).

Naturreservatets gränser ska märkas ut i terrängen.

Namnet ska vara Naturreservatet Bölets ängar.

Länsstyrelsen fastställer skötselplanen i bilaga 3. Beslutet är fattat med stöd av 3 § förordningen (1998:1252) om områdesskydd enligt miljöbalken m.m..

Länsstyrelsen har tidigare beslutat om följande områdesskydd som berör det nu bildade naturreservatet:

- Naturreservatet Bölets ängar enligt 7 § Naturvårdslagen den 1983-03-28, dnr 11.1211-1711-82

Länsstyrelsen beslutar att detta områdesskydd upphävs när nu aktuellt beslut vunnit laga kraft.

Syfte

Syftet med naturreservatet är att:

- bevara och utveckla den för trakten enastående rika svamp- och kärlväxtfloran samt att i övrigt främja ett rikt växt- och djurliv inom naturliga ängs- och hagmarker.
- bevara och utveckla kalkbarrskogsmiljöerna och gynna de arter som är beroende av äldre vuxen kalkbarrskog.
- för framtiden bevara ett för allmänheten populärt utflyktsmål.
- bevara följande inom området förekommande naturtyper och/eller arter som ingår i EU: s nätverk av Natura 2000-områden, i gynnsamt tillstånd: artrika silikatgräsmarker nedanför trädgränsen (6070), fuktängar med blåttåtel eller starr (6410), slåtterängar i låglandet (6510), västlig taiga (9010), boreonemoral ädellövskog (9020), näringsrik granskog (9050) samt arterna guckusko och törnskata.

Syftet ska tryggas genom att:

- de naturliga ängs- och hagmarkerna hävdas genom slåtter och bete så att arter som är knutna till dessa miljöer och årlig hävd gynnas.
- önskat slyuppslag röjs bort i syfte att hålla ängs – och betesmarkerna öppna.
- barrskogen lämnas huvudsakligen till fri utveckling, endast åtgärder för att främja naturvärdena vidtas i skogsmiljöerna.
- befintliga vägar, stigar, P-platser och skyltar kompletteras och underhålls.

Beslut om föreskrifter

Länsstyrelsen beslutar att följande föreskrifter ska gälla i naturreservatet.
Beslutet är fattat med stöd av 7 kap 5, 6 och 30 §§ miljöbalken.

A. Föreskrifter om inskränkningar i rätten att använda mark- och vattenområden (7 kap 5 § miljöbalken)

Det är förbjudet att inom naturreservatet:

1. avverka skog, gallra, röja eller utföra annan skogsbruksåtgärd,
2. ta bort eller upparbeta dött träd eller vindfälle,
3. uppföra byggnad, tillbyggnad eller anläggning,
4. anlägga väg,
5. anlägga luft- eller markledning, stängsel eller hägnad,
6. anordna upplag,
7. borra, gräva, schakta, utfylla, tippa, dika eller dämna,
8. tillföra konstgödsel eller naturgödsel,
9. använda kemiska eller biologiska bekämpningsmedel,
10. stödutfodra med annat än mineralfoder.

Föreskrifter enligt A ovan gäller inte i följande fall:

- När förvaltaren, eller den förvaltaren utser, utför åtgärder som behövs för naturreservatets vård och skötsel.
- Vid reparation och underhåll av, samt underhållsröjningar för, befintliga luftledningar och vattentäkter. Markskador ska då undvikas.
- Vid nedgrävning av befintliga luftledningar. Samråd ska dock ske med Länsstyrelsen senast 6 veckor innan åtgärd.
- Vid reparation och underhåll av befintliga vägar.
- Vid övergångsutfodring under högst en vecka, vår respektive höst, efter överenskommelse med förvaltaren och på särskilt anvisad plats.

Föreskrifterna A1, A2, A7 och A8 gäller inte för torp med tomt som markerats på bifogad beslutskarta, bilaga 1.

B. Föreskrifter om skyldighet att tåla visst intrång (7 kap 6 § miljöbalken)

Fastighetsägare och innehavare av särskild rätt ska tåla att följande anordningar utförs och att följande åtgärder vidtas.

1. Märka ut naturreservatet i terrängen.
2. Anlägga och underhålla parkeringsplats, vandringsleder, samt sätta upp informationstavlor och/eller andra anordningar som t ex toaletter.
3. Gallring, röjning, slåtter och betesdrift.
4. Eldning av röjningsmaterial.
5. Genomföra undersökningar av djur- och växtarter samt av mark- och vattenförhållanden.
6. Körning av motordrivet fordon i samband med skötselåtgärder.

I den till detta beslut hörande skötselplanen (bilaga 3) framgår i detalj var anordningar ska utföras och åtgärder vidtas.

C. Ordningsföreskrifter om rätten att färdas och vistas inom naturreservatet samt om ordningen i övrigt inom naturreservatet (7 kap 30 §)

Det är förbjudet att inom naturreservatet:

1. bryta kvistar, fälla eller på annat sätt skada levande eller döda stående och omkullfallna träd och buskar,
2. framföra motordrivet fordon annat än på väg,
3. samla in vedlevande insekter, plocka eller samla in växter eller växtdelar eller svamp,
4. utplantera växt- eller djurart,
5. sätta upp tavla, plakat, affisch, skylt eller göra inskrift,
6. tälta i slåttermarkerna och ställa upp husvagn/husbil,
7. medföra okopplad hund,
8. cykla på annat än väg.

Föreskrifter enligt C ovan gäller inte när förvaltaren, eller den förvaltaren utser, utför åtgärder som behövs för naturreservatets vård och skötsel.

Föreskrift C2 och C7 gäller ej fastighetsägaren eller innehavare av särskild rätt vid skötsel/förvaltning av fastigheten eller vid jakt.

Föreskrift C3 gäller ej svamp- och bärplockning för eget bruk.

C föreskrifterna gäller ej för tomtmark.

Beskrivning av naturreservatet

I reservatet finns branta skogsbevuxna sluttningar, betesmarker på flacka – lätt kuperade marker och äldre åker- och ängsmarker på lågt liggande flacka marker.

Natur- och kulturhistoriska värden

Berggrunden i området utgörs delvis av lösa, lättvittrade grönstensskifferar. Bergarten kallas ibland kloritskiffer. På ett flertal platser går den näringsrika berggrunden i dagen, ofta i form av skifferbranter. I mellanliggande partier utgörs jordtäcket i huvudsak av morän, dock finns lägre partier med torvjordar. Kombinationen hög kalkhalt och lättvittrade bergarter har givit upphov till en mycket bördig jordmån.

De betade markerna varierar från helt öppna gräsmarker till i det närmaste helt slutna löv- eller blandskogsbestånd. Variationen är mycket småskalig. Markerna visar ofta spår från tidigare ängs- och åkerbruk. Ett mindre område har under den senaste tioårsperioden hävdats med slåtter och efterbete. Trädskiktet är varierat men domineras av ädellövträden lind, alm, ask och ek tillsammans med triviallövträden björk, asp och al.

Skogsmarkerna runt Bölets ängar hyser de bästa exemplen på kalkbarrskogar i nordöstra Västergötland och är förhållandevis orörda. Av särskilt värde är att här finns kalkbarrskog på allt från bergig torr mark till fuktig översilad mark på djupare jordar. Såväl tall- som granskogar av kalkpåverkad typ finns.

Kärlväxtfloran i området är rik. Bland ovanliga och skyddsvärda växter i ängs- och hagmarkerna kan nämnas guckusko, slåtterblomma, brudsporre, ormtunga och de rödlistade arterna fältgentiana och skogsklocka. En lång rad rödlistade marksvampar som är beroende av äldre vuxna kalkbarrskogar har noterats i området.

Insektsfaunan är rik. Mest känt är området för sin förekomst av trumgräs-hoppa.

Friluftsliv

Bölets ängar är ett populärt och välbesökt utflyktsmål. Inom reservatet finns ett flertal naturstigar, området genomkorsas också av Västra Vätterleden.

Markanvändning

Ängs- och hagmarken utgör en välbevarad rest av ett ålderdomligt kulturlandskap. Spåren av den tidigare markanvändningen är fortfarande synnerligen framträdande. Gamla odlingsrösen/röjningsrösen, spår av äldre öppna diken och insprängda gamla åkertegar i ängsmarkerna skvallrar om forna tiders brukande.

I Bölet-området växte under 1600-talet fram ett omfattande bergsbruk. Från och med slutet av 1600-talet pågick manganmalmsbrytning kontinuerligt fram till år 1857.

Bebyggelse och anläggningar

I dagsläget finns utedass, parkeringsplats, informationstavla och flera fikabord. Inom reservatet finns det torpet Ängagärdet med tillhörande tomtmark. Torpet nyttjas för närvarande som sommarbostad. Flera kraft- och telefonledningar passerar igenom reservatet.

En mer utförlig beskrivning av området lämnas i skötselplanen.

Planeringsbakgrund

Riksintressen m.m

Bölets ängars naturreservat ligger inom riksintresse naturvården (Perstorpsfältet - Bölets ängar, NRO14060), riksintresse för friluftslivet (Göta kanal-Tiveden, FR03) samt de södra delarna inom riksintresse för kulturmiljövården (Granvik, KR06).

För Bölets ängar gäller också geografiska bestämmelser enligt MB 4 kap.

Bölets ängar ligger även inom nationellt utpekade odlingslandskap (37018) och regionalt värdefulla odlingslandskap (37-07). Inom Bölets ängar finns också lövskogar som i lövskogsinventeringen klassats i högsta klass (I).

Kommunal översiktsplan

Bölets ängar inklusive utvidgningen ligger inom NF område i kommunens översiktsplan. Detta innebär att "särskild stor hänsyn skall visas till naturvärden och friluftsvärden". Kommunen rekommenderar också att "landskapsvårdande åtgärder skall ges hög prioritet".

Länsstyrelsen uppfattar att föreslagen utvidgning av naturreservat innebär en förstärkning av kommunens intentioner i området och att utvidgningen inte innebär någon motsättning i förhållande till kommunens översiktsplan.

Internationell betydelse

Bölets ängar ligger inom Natura 2000-området Bölet, SE0540096

Befintliga områdesskydd

Länsstyrelsen har tidigare beslutat om naturreservatet Bölets ängar enligt 7 § naturvårdslagen den 28 mars 1983. Detta områdesskydd upphävs när nu aktuellt beslut vunnit laga kraft.

Ärendets handläggning

Naturreservatet Bölets ängar bildades 1983-03-28. Att skogsmarkerna runt Bölets ängar har höga naturvärden har länge varit känt. Bland annat har Västgötabergens Svampklubb och Naturskyddsföreningen pekat på områdets höga naturvärden.

1996 anmälades delar av barrskogen som ligger runt Bölets ängar för slutavverkning. Länsstyrelsen gav då i uppdrag åt Pro Natura att ta fram ett förslag till gräns för en utvidgning av Bölets ängars naturreservat. Utredningen bekräftade de höga naturvärdena och resulterade i att hela området köptes in och ägs numera av naturvårdsverket.

Såväl de tillkommande barrskogarna som de tidigare skyddade äng- och hagmarkerna ingår i Natura 2000.

Per Lidman, Thijs De Jong, Sveaskog Förvaltningsaktiebolag, Fortum Distribution AB, Pukeredes jaktlag, Bölets jaktlag och Per-Olof Andersson har, som berörda sakägare, förelagts enligt 24 § förordningen om områdesskydd enligt miljöbalken m m att yttra sig över förslag till beslut med föreskrifter och skötselplan.

Förslaget till naturreservat har remitterats till Karlsborgs kommun och till Skogsstyrelsen.

Skaraborgs naturskyddsförening, Karlsborgs naturskyddsförening, Västergötlands ornitologiska förening, Västgötabergens svampklubb,

Gunnar Hallin, Försvarsmakten och Granviks Byalag ekonomiska förening har fått förslaget för kännedom och eventuellt yttrande.

Yttrande från remissinstanser och sakägare:

Yttranden har inkommit från Skogsstyrelsen, Försvarsmakten, Fortum distribution AB, Naturskyddsförening i Karlsborg, Västgötabergens svampklubb och Gunnar Hallin.

Skogsstyrelsen tillstyrker förslaget.

Försvarsmakten utnyttjar idag Bölets ängar för övning av främst Karlsborgsbaserade förband. Skjutning och förläggning förekommer ej. Fordon körs enbart på tillåtna vägsystem. Försvarsmakten förutsätter att den verksamhet som förekommer även kan genomföras i framtiden.

Länsstyrelsens kommentar: Övningar som inte bryter mot föreskrifterna kan fortsätta.

Fortum Distribution AB anser att ändrade bestämmelser för området inte får innebära att tillträde till kraftledningarna för felavhjälpning och underhåll förhindras. Ekonomisk kompensation skall utgå om fördyring uppstår.

Länsstyrelsens kommentar: Reparation och underhåll av befintliga kraftledningar är undantagna från föreskrifterna. Däremot krävs dispens för nyanläggning och för nedgrävning av kraftledning.

Naturskyddsföreningen i Karlsborg ser positivt på att naturreservatet utvidgas och förutsätter att medel ställs till förfogande för skötseln. Föreningen ifrågasätter dock förslaget till tidig slåtter (innan fältgentianan går i blom). Vidare föreslås några kompletteringar av fakta.

Länsstyrelsens kommentar: Vid Bölets ängar förekommer den senblommande fältgentianan. Skötseln bör inriktas på traditionell hävd dvs slåtter med efterbete. Slåttern bör inte genomföras senare än 30 juli. Då hinner fältgentianan blomma och sätta frukt efter slåttern. Avsnittet om slåttern i skötselplanen har utvecklats. Föreningens förslag till faktakompletteringar har förts in i skötselplanen.

Västgötabergens svampklubb har kompletterat artlistan med fler intressanta svamparter. Klubben föreslår ytterligare slåtter i skötselområde 1 och 5, medan man tycker att slåtter av ekonomiska skäl är onödigt i skötselområde 7. För att kunna styra betet i skötselområde 1 bör fällindelningen göras om. I skötselområde 10 bör svartoxbär och andra ovanliga buskar lämnas kvar vid föreslagna röjningar. De grova ekarna bör friställas. Stormfällda träd bör få ligga kvar i skötselområde 12 och 14.

Länsstyrelsens kommentar: Artlistan i beslutet har kompletterats med de rödlistade arter som svampklubben registrerat.

Skötselområde 1: Skötselplanen medger att slåtter och bete bedrivs. Det är förvaltarens ansvar att i samverkan med djurhållaren dela inområdet i fällor och bedriva bete/slåtter på ett sådant sätt att skötselmålen nås.

Skötselområde 5: den sydöstra delen av skötselområdet är ett viktigt delområde för trumgräshoppan i Bölets ängar. Eftersom betet bevisligen fungerar för trumgräshoppan bör det fortgå på samma sätt som tidigare.

Länsstyrelsen har utökat slåttermarken inom reservatet med vägrenar, skötselområde 7 och södra delen av skötselområde 9. Länsstyrelsens uppfattning är att detta är positivt för den ängsflora som finns i reservatet.

Svampklubbens kommentarer om skötselområde 10 har inarbetats i skötselplanen.

Enligt beslutet skall stormfällda träd ligga kvar inom bland andra skötselområde 12 och 14.

Gunnar Hallin har lämnat synpunkter på formalia, faktainnehållet och på skötseln. Det bör vara tillåtet att samla in vedlevande insekter. Det bör vara förbjudet att tälta. Slåttertidpunkten med avseende på fältgentianan ifrågasätts. Det är bra att länsstyrelsen föreslår åtgärder inom skötselområde 5 och 10 som gynnar trumgräshoppan. Trumgräshoppan är också mer hotad än fältgentianan vilket innebär att skötselåtgärder för att bevara och förbättra livsvillkoren för trumgräshoppan bör prioriteras. Södra delen av skötselområde 9 bör därför betas, istället för som länsstyrelsen föreslår slåttas.

Länsstyrelsens kommentar: Skötselplanen och beslutet har i stort sett justerats efter Hallins synpunkter med några undantag.

Hittills har inga fynd av hotade vedlevande insekter gjorts. Ambitionen är dock att öka andelen död ved och därmed också förutsättningarna för vedlevande insekter. Insamling av vedlevande insekter bör därför ej tillåtas. Det finns dock möjlighet att söka dispens från föreskriften.

Föreskrifterna om tältning skärps.

Beträffande slåttertidpunkten för fältgentianan har detta utvecklats i skötselplanen. Se även länsstyrelsens kommentar under Naturskyddsföreningen i Karlsborg.

Slåtterområdet (skötselområde 9) har utökats och omfattar nu även en del av den tidigare betesmarken i söder. Länsstyrelsen anser att en intensifierad hävd i detta område, med slåtter och efterbete, gynnar såväl floran som trumgräshoppa.

Skälen för Länsstyrelsens beslut

Bevarandevärden

Slåttermarkerna och de betade hagarna har mycket höga bevarandevärden med en fantastisk rik kärlväxtflora och många ovanliga och hotade insektsarter. De omgivande barrskogarna hyser framför allt en rik och värdefull svampflora. Reservatet har också stor betydelse för friluftslivet.

Tack vare de geologiska förutsättningarna, med lättvittrade grönstenar, är området mycket rikt och skiljer sig markant från den i omgivande marker.

Bland ovanliga och skyddsvärda växter i ängs- och betesmarkerna kan nämnas guckusko, slåtterblomma, brudsporre, ormtunga och de rödlistade arterna fältgentiana och skogsklocka. Ängs- och betesmarkerna hyser en rik fjärrilsfauna med bl a brun gräsfjäril och flera arter blåvingar. Ett stort antal gaddsteklar har påträffats i de öppna markerna vid Bölets ängar. Bland annat har det rödlistade blåklocksolbiet påträffats. Områdets stora raritet är trumgräshoppa som har speciella krav på sin miljö. Hemvisten verkar framförallt vara sydsluttningar på mager mark med tunn/låg vegetation.

Skogsmarkerna runt Bölets ängar hyser de bästa exemplen på kalkbarrskogar i nordöstra Västergötland och är inom naturreservatet förhållandevis orörda. En lång rad rödlistade marksvampar som är beroende av äldre vuxna kalkbarrskogar har noterats i området t ex korpnopping, rutkremla, violgubbe, bitter taggsvamp, sammetstaggsvamp och granvaxskivling.

Bölets ängar är ett populärt och välbesökt utflyktsmål. Inom reservatet finns ett flertal naturstigar, området genomkorsas också av Västra Vätterleden.

Miljömål

Naturreservatet utgör ett led i arbetet med att uppnå det av riksdagen antagna miljömålet *Levande skogar*, delmål 12.1 – långsiktigt skydd av skogsmark, *Ett rikt odlingslandskap*, delmål 13.1 – ökad areal och skötsel av ängs- och betesmarker samt *Ett rikt växt- och djurliv*, mål 16.

Intresseprövning

Med hänsyn till områdets värden och naturreservatets syften kommer pågående markanvändning att avsevärt försvåras. Länsstyrelsen bedömer att områdets värden bäst ges ett långsiktigt skydd genom bildande av naturreservat. Föreskrifterna är anpassade till naturreservatets syften och värden. De är främst avsedda att begränsa skador på mark samt växt- och djurliv. Vid en avvägning mellan enskilda och allmänna intressen i enlighet med 7 kap 25 § miljöbalken finner Länsstyrelsen att föreskrifterna inte går längre än vad som krävs för att syftet med skyddet ska tillgodoses.

Hushållningsbestämmelser

Naturreservatsbildningen är förenlig med hushållningsbestämmelserna för mark- och vattenområden enligt 3 och 4 kap. miljöbalken och med den för området gällande översiktsplanen.

Upplysningar

Dispens från föreskrifterna m.m.

Om det finns särskilda skäl får Länsstyrelsen medge dispens från föreskrifterna för naturreservatet. Dispens får dock inte lämnas för åtgärder som strider mot syftet med reservatet. Om det finns det synnerliga skäl får Länsstyrelsen helt eller delvis upphäva beslutet om naturreservatet (7 kap 7 § miljöbalken).

Annan lagstiftning gäller som vanligt

Vid sidan av föreskrifterna för naturreservatet gäller annan lagstiftning som vanligt. Lagar och föreskrifter som bedöms vara av särskild betydelse för att syftet med naturreservatet ska uppnås är t.ex. följande:

- För att bedriva verksamheter eller vidta åtgärder som på ett betydande sätt kan påverka miljön i Natura 2000-området krävs tillstånd. Undantag är verksamheter eller åtgärder som direkt hänger samman med, eller är nödvändig för, skötseln och förvaltningen av det särskilda bevarandeområdet. Länsstyrelsen får lämna tillstånd endast om vissa villkor är uppfyllda. (7 kap 28a, 28b och 29 §§ miljöbalken).
- Regler om körning i terräng i terrängkörningslagen och terrängkörningsförordningen.
- Regler om fridlysning av växter och djur i miljöbalken och artskydds-förordningen.

Förvaltare och förvaltningsuppgifter

- Förvaltare är Länsstyrelsen i Västra Götalands län.
- Naturreservatets gränser märks ut i terrängen genom förvaltarens försorg enligt anvisningar av Naturvårdsverket.
- Förvaltningen bedrivs enligt den skötselplan som fastställts av Länsstyrelsen. Skötselplanen ska ligga till grund för naturreservatets skötsel och ska vid behov revideras.

Kungörelse

Beslutet ska kungöras i länets författningssamling och i Skaraborgs Allehanda och i Skaraborgsbygden.

Föreskrifterna enligt 7 kap 30 § miljöbalken träder i kraft den dag som framgår av kungörelsen i författningssamlingen och gäller omedelbart även om de överklagas.

Hur man överklagar

Detta beslut kan överklagas hos regeringen, se bifogat formulär O4:1.

I detta ärende har länsöverdirektör Göran Bengtsson beslutat. Biolog Johan Jannert har varit föredragande. I handläggningen har också deltagit naturvårdsdirektör Sven Swedberg, antikvarie Lisa Ragnarsson , biträdande länsarkitekt Jens Rasmussen och länsjurist Conny Claesson.

Göran Bengtsson

Johan Jannert

